

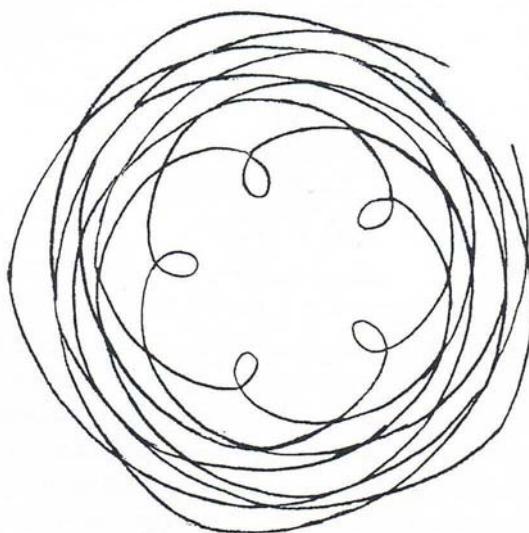
KDE VŠUDE NACHÁZÍME HUDBU?

Felber Rosmarie

Ze všeho nejdříve bychom chtěli čtenáře pozvat, aby se s námi vydal na cestu plnou odkrývání a zaposlouchal se do světa a jeho hudby.

Kde nacházíme hudbu? Nacházíme ji v přírodních úkazech? Ve světě minerálů, rostlin, nebo zvířat? Nebo je záležitostí pouze lidské kultury?

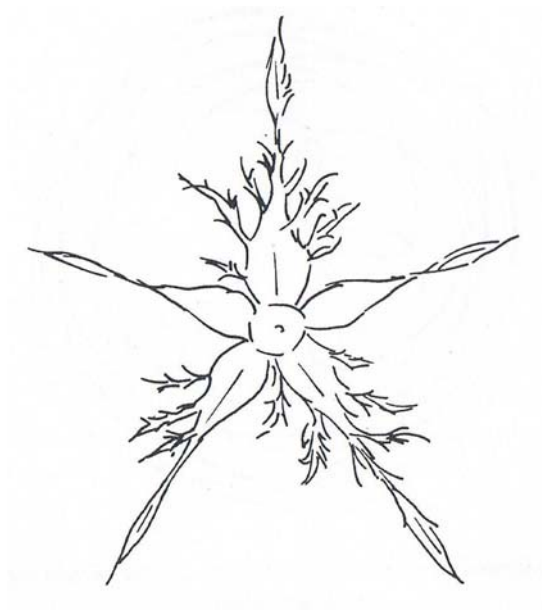
S těmito otázkami nejdříve projdeme „němým“ světem hor, řek, moří a nad nimi se klenoucích oblaků a hvězd: když zažijeme, jak spolu jednotlivé úkazy souvisí a proměňují se, můžeme pocítit velkou harmonii. Obklopí nás němá symfonie. Jako tóny akordu stojí zářící obrazce hvězd na nebi, pohybují se podle přísných zákonů a vytvářejí stále nové vztahy.

Obr. 1: Schematický náčrt oběžné dráhy Venuše během osmi let (pohled ze Země)

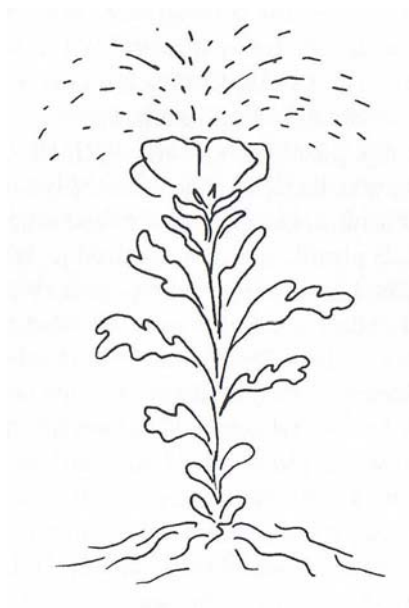
Jinak je tomu u mraků: shlukují se ve volném pohybu, znovu mizí, putují oblohou v členěném rytmu. Stejně tak se pohybují vodstva: víří, pění, narážejí na sebe, ztišují se. Při prudkém pohybu nezůstane tento němý svět vůbec němým: bouře duní, řeky hučí, znějí kapky deště a na dnech potoků se převaluje kamení. - Je to hudba? Můžeme se ptát. Kdo ji skládal? Kdo improvizuje na nástrojích přírody takové předivo zvuků?

Pokud rozšíříme naše zorné pole o svět rostlin, zpozorujeme úplné ztišení. Z nitra rostlin nic nezní, slyšíme pouze ťukot dřeva anebo fičení větru lesem. Osamocená rostlina zůstává němá a nehybná. Veškerou svou krásu růže obrací k zraku, nikoli ke sluchu. A přeci nám svou stavbou připomíná kompozici neslyšitelné melodie: přísné zákony čísel, příbuzné s astronomickými, udávají poměry, postavení a počet listů - a přesto se každá rostlina ukazuje jako variace.

Obr. 2: Uspořádání kališních lístků růže

Od kořene ke květům se růže krok za krokem mění jako tóny ve stupnici: pozvolné rozvíjení zelených listů, stažení se v kalichu, potom barevné, vonící květy a z nich do všech stran prášící pyl a plody jako proměna dolní části v horní.

Obr. 3: Celá rostlina

Pokud budeme zkoumat svět zvířat a odhlédneme od zvuků, vydávaných vnějším způsobem, jako je rytmický dusot koně, najdeme zvuky a tóny, které pocházejí z vnitřního života zvířat. Uslyšíme bučení, štěkání, kdákání, cvrčení a cvrlikání. Když se intenzivně vcítíme do těchto zvířecích zvuků, můžeme vnímat cosi z duševního prožívání takového zvířete. Je ale zpěv ptáka doopravdy zpěvem? Tuto otázku si budeme moci lépe zodpovědět, až se po krátkém pojednání o člověku budeme věnovat lidské hudbě.

V člověku se navzájem spojují všechny přírodní říše, kterými jsme právě prošli. Minerální substance vytvářejí a podírají fyzicky viditelné tělo. Toto tělo je svou vahou, velikostí a pevností nepřehlédnutelným základem pro bytí a postavení člověka v prostoru. Když je však toto minerálně-fyzické tělo ponecháno jen samo sobě, zřítí se a rozpadne na jednotlivé části. Životní organizace, spřízněná s rostlinnou říší, se stará, aby k tomuto nedošlo během našeho života. Nechává nás naše tělo prožívat jako celek tím, že neustále udržuje všechny jeho části spořádaně pohromadě. Tak můžeme v tom, co běžně nazýváme naším „tělem«, rozlišovat těla dvě: fyzické tělo a životní tělo, které v anthroposofické nauce o člověku nazýváme také tělem étherným. Životním tělem je tělo fyzické zapojeno do dění v čase, což umožňuje působení výstavbových sil. Obě tyto do sebe zasahující „těla" se také označují jako „dolní části bytosti« - v protikladu k oběma „horním", které jsou svým způsobem mimo prostor a čas, ale dolní části pronikají a spoluutvářejí je. Jedna z nich je duševnost člověka, která oživenému tělu vtiskuje citlivost a vnímavost a ukazuje na jeho pudech a vášních příbuznost se zvířaty. V té míře, jak jsou tyto duševní síly v člověku individualizované a jak slouží jako nositelé osobních pocitů, představ atd., můžeme tuto třetí část bytosti nazývat duševním nebo také astrálním tělem.

Tak v sobě člověk na jedné straně nese říše přírody, zároveň je jaksi přesahuje tím, že je schopen uvědomovat si Ducha, působícího samozřejmě i v přírodě. Všechny organizující a utvářející síly v přírodě, které v sobě nesou řád, tvořící například harmonickou krajinu nebo růži, působí také v člověku. Na jedné straně je pozorujeme na stavbě těla a na druhé straně si je uvědomujeme tím, že si všímáme: také já sám jsem schopen dávat věcem řád, organizovat, utvářet. Já sám jsem duchovní, činná a tvořící bytost ve světě Ducha. Tak se v člověku probouzí tvořivé sebe-vědomí. Doposud jsme mluvili o třech „tělech". Nyní se můžeme zmínit ještě o čtvrté části lidské bytosti, o Jáství člověka. Toto poznání má zvláštní význam pro naše další uvažování o hudbě, v jehož rámci se nyní budeme věnovat hudbě lidské. Snad každý má za sebou zkušenost z návštěvy koncertu, kdy pozoroval, že lidé jsou při odchodu v duševním a duchovním řádu, osvobozeni od každodenních starostí. Obličejí září a jsou čisté, krok je vzletný a člověk má pocit, že v celém svém lidství zažil jakési povznesení. Konec dobrého koncertu se může podobat probuzení ze zotavujícího spánku, cítíme se osvěženi a oživeni, možná i uklidněni zároveň si odnášíme nové impulsy. Co se stalo? Vždyť jsme nespali, ale ponořili se v bdělém vědomí do přediva zvuků a tónů, které jako proměnlivé plastické formy utvářejí proud času. Vnímali jsme tvůrčí sílu hudebníků a dirigenta, kteří se snažili vlastní tvořivou činností zpřítomnit to, co prožil skladatel jako individualita, jako duch mezi duchy. Můžeme to nazývat hudebními myšlenkami nebo hudebními ideami - každopádně jsou to díla, která nelze najít ve vnějším světě, která pramení z vnitřního sluchu. Ano, mohli bychom říci: je to tvořivá síla sama, která se stává slyšitelnou. I posluchač se účastní tohoto tvůrčího procesu - tím, že je při vytváření hudebního dění také jeho vlastní tvůrčí bytost takřikajíc spoluhráčem. Každý činný umělec ze zkušenosti ví, že je jeho vlastní hraní ovlivněno také intenzitou poslechu.

Čím lépe se posluchači podaří vědomě se vnořit do hudebního proudu, tím lépe si později vzpomene na to, co slyšel. Schopnost vzpomínání se svou vědomou kvalitou jáství je právě to, co nám vůbec umožňuje uchopit hudební souvislosti. Jinak bychom nebyli schopni hledat souvislosti mezi tóny a hudebními frázemi, neboť schopnost vzpomínání vytváří podklad k tomu, abychom mohli vnímat harmonii v čase tak, jak ji prostorově můžeme znát např. z prožívání přírodních jevů. Právě význam schopnosti vzpomínání poukazuje na to, že vytváření lidské hudby není myslitelné bez duchovních sil Jáství.